

รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เมชยา ชวงค์สวัสดิ์¹, สุทามาศ อัมรินทร์², ภัทธิญา ติกจินา³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” (2) ศึกษาทุนชุมชนที่สนับสนุนการพัฒนา และ (3) สร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกรบนฐานทุนชุมชน โดยใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ผสมผสานระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้เกี่ยวข้องในชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 15 คน ผลการวิจัย พบว่า ความต้องการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ฯ มี 8 ประเด็น เช่น การพัฒนาองค์ความรู้ สภาพแวดล้อม พื้นที่ผลิต การจัดการความรู้ และบทบาทของเยาวชน ทุนชุมชนที่ใช้ในการพัฒนา ได้แก่ ทุนมนุษย์ สังคม ธรรมชาติ กายภาพ และทุนทางการเงิน รูปแบบที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก และมีองค์ประกอบ 5 ส่วน ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) หลักการของรูปแบบ 3) ระบบงานและกลไก 4) วิธีการดำเนินงานหรือกิจกรรม และ 5) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้

คำสำคัญ: ศูนย์เรียนรู้เกษตรกร, สวนผักแบ่งปัน, ทุนชุมชน

¹ นักทรัพยากรบุคคลปฏิบัติการ, ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครนายก, Email: -

² นักทรัพยากรบุคคล, ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครนายก, Email: capsutamas@gmail.com

³ นักทรัพยากรบุคคล, ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครนายก, Email: pattiya0201@gmail.com

**Model for Developing an Agricultural Learning Center “Suan Pak Bang Pan”
Vegetable Garden based on Community Funds,
Thalung Lek Community Village No. 5, Tha Luang Subdistrict,
Tha Ruea District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province**

Maychaya Chuwongsawad¹, Sutsmas Amarin², Pattiya Tikjina³

Abstract

This study aimed to (1) examine the needs for developing the “Sharing Vegetable Garden” agricultural learning center, (2) explore the community capital supporting its development, and (3) create a development model for the center based on community capital. Participatory Action Research (PAR) was employed, integrating both qualitative and quantitative methods. The target group consisted of 15 stakeholders from the Ban Thalung Lek Community, Moo 5, Tha Luang Subdistrict, Tha Ruea District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province.

The findings revealed eight key development needs, including knowledge enhancement, improved environmental conditions, production space, knowledge management, and youth engagement. The types of community capital utilized in the development included human, social, natural, physical, and financial capital. The resulting development model consisted of four main steps and 5 key components. Objectives of the model, 1) Principles underlying the model 2) Systems and mechanisms 3) Implementation methods or activities and 5) Conditions for model application.

Key words: Development of agricultural learning center, “Bang Pan” vegetable garden, community capital

¹ Human Resources Officer, Nakhon Nayok Community Development and Learning Center, Email: -

² Human Resources Officer, Nakhon Nayok Community Development and Learning Center, Email: capsutamas@gmail.com

³ Human Resources Officer, Nakhon Nayok Community Development and Learning Center, Email: pattiya0201@gmail.com

บทนำ

กรมการพัฒนาชุมชน สังกัดกระทรวงมหาดไทย มีภารกิจในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ รวมทั้งเสริมสร้างความสามารถ และความเข้มแข็งของชุมชน และสนับสนุนและพัฒนาระบบสารสนเทศชุมชน ได้รับมอบหมายจากกระทรวงมหาดไทยให้ดำเนินการนโยบายสำคัญ ๆ ของรัฐบาล โดยขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างรายได้ และสร้างความสุขของคนไทย และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ ที่มีหลักการและแนวคิดที่จะสืบสาน รักษา ต่อยอดการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สร้างความสามารถในการ “ล้มแล้ว ลุกไว” ยึดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ SDGs มุ่งเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชนทุกกลุ่ม บนพื้นฐานของแนวคิด “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” และกรมการพัฒนาชุมชนได้กำหนดทิศทางการขับเคลื่อนงาน ภายใต้วิสัยทัศน์ “เศรษฐกิจฐานรากมั่นคง ชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” (กรมการพัฒนาชุมชน, 2563) ซึ่งกรมการพัฒนาชุมชน มีเป้าหมายทางยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนอย่างยั่งยืน ผลักดันให้เกิดกระแสธารแห่งชุมชนที่จะเร่งให้เกิดการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนโดยส่งเสริมกระบวนการแผนชุมชนที่มีคุณภาพในทุกหมู่บ้าน และเพื่อให้หมู่บ้านมีข้อมูลข่าวสาร ความรู้เพียงพอที่จะตัดสินใจในการทำแผนชุมชน จึงมีแนวคิดการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่มีความสนใจ เป็นประโยชน์ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต พัฒนาตนเองและชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืนเพื่อให้ชุมชนมีแหล่งรวบรวม และสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรมประเพณี เป็นแหล่งข้อมูลบรรจุข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน เป็นพื้นที่ ๆ มีการจัดการความรู้ชุมชนจัดกิจกรรมเสริมทักษะสำหรับคนกลุ่มทุกวัยในชุมชนเป็นศูนย์กลางแห่งการถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในและนอกชุมชน

ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพื้นที่ในเขตบริการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครนายก อยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลตำบล ประชากรในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน ทำงานในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งประชากรในชุมชนมีทั้งประชากรที่อยู่ดั้งเดิมและประชากรแฝง เนื่องจากมีการก่อตั้งของโรงงานใกล้ชุมชน จึงทำให้เกิดการอพยพเข้ามาทำงานของคนต่างถิ่น วัยแรงงานส่วนใหญ่ในชุมชนจึงทำงานภาคอุตสาหกรรมมากกว่าทำเกษตรที่เป็นอาชีพดั้งเดิมของชุมชน อีกทั้งในชุมชนจะประกอบไปด้วย วัด โรงเรียน และสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและสำคัญ เช่น เชื้อนพระรามหกวัดสะตือ เป็นต้น และมีศูนย์เรียนรู้ชุมชน คือ ศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” เป็นพื้นที่ ๆ ได้รับอนุญาตจากกรมชลประทานให้ใช้ประโยชน์ในการปลูกผักสวนครัวไว้บริโภคและมีการดำเนินงานให้เป็นศูนย์เรียนรู้ภายในหมู่บ้าน ในปัจจุบันนี้ศูนย์เรียนรู้เกษตรสวนผักแบ่งปันมุ่งเน้นการปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษเพื่อยังชีพภายในครัวเรือน มีการจัดสรรแบ่งพื้นที่ให้แก่คนในชุมชนเข้ามาส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ และร่วมพัฒนาพื้นที่ เป็นการสร้างแหล่งอาหารปลอดภัยสำหรับชุมชน และมีภาคีเครือข่ายเข้ามาร่วมพัฒนาศูนย์เรียนรู้ฯ ทั้งภาคเอกชนและภาครัฐราชการ ซึ่งศูนย์เรียนรู้เกษตรสวนผักแบ่งปัน มีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับนโยบายสำคัญของกรมการพัฒนาชุมชนในด้านการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนและการน้อมนำแนวพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สู่ปฏิบัติการปลูกผักสวนครัวเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการพึ่งตนเองและสร้างความสามัคคี

ของคนในชุมชน เป็นการสร้างความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือน และลดรายจ่ายในการดำรงชีวิตของประชาชน และสร้างวัฒนธรรมปลูกพืชผักประจำครัวเรือน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้รับคัดเลือกเข้าร่วมประกวดผู้นำการเปลี่ยนแปลงดีเด่น ระดับเขตตรวจราชการ เนื่องจากผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการที่จะพัฒนาชุมชน ก่อปรกับศูนย์เรียนรู้เกษตรสวนผักแบ่งปัน มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ประชาชนในชุมชนให้ความสำคัญ เพราะนอกจากจะเป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งอาหารปลอดภัยสำหรับชุมชนแล้ว ยังเป็นพื้นที่แห่งการสร้างความสัมพันธ์ สร้างวัฒนธรรมความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้แก่คนในชุมชน แต่ยังมีข้อข้อมูลจากคนในชุมชนว่าพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ดังกล่าว มีอุปสรรคจากภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัยที่ส่งผลให้พื้นที่เสียหาย และมีจุดอ่อนในเรื่องการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ในหลาย ๆ ด้าน ที่ไม่พร้อมสำหรับเปิดรับบุคคลภายนอกและภายในชุมชนเข้ามาเรียนรู้ศึกษาดูงาน

จากเหตุผลความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้จัดทำวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อศึกษาสภาพการณ์ ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำไปสู่การสร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ ด้วยทุนชุมชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการขับเคลื่อนงานและเพื่อพัฒนาศักยภาพความพร้อมของศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้สามารถส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยและการพัฒนาพื้นที่เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับประชาชนและผู้สนใจได้เรียนรู้

โจทย์วิจัย/ปัญหาวิจัย

การพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรมีรูปแบบอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาทุนชุมชน ในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

Khantavanh Phomlasaboud (2565) กล่าวถึงรูปแบบว่า สิ่งที่ได้แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างของความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อช่วยในการวิเคราะห์ปัญหาและเข้าใจถึงสิ่งต่าง ๆ โดยองค์ประกอบของรูปแบบจะเปลี่ยนไปตามตัวแปรที่เกี่ยวข้องและต้องการจะทำการศึกษา ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของประสบการณ์ที่ผู้สนใจ ดำเนินการโดยรูปแบบจะมีทั้งรูปแบบเชิงอุปมา เชิงภาษา เชิงแบบแผน เชิง

คณิตศาสตร์ รูปแบบเชิงเหตุผลสำหรับคุณลักษณะของรูปแบบควรมีลักษณะที่นำไปสู่การทำนายผลความเป็นเหตุเป็นผล ให้คำอธิบายและช่วยขยายความรู้ในแนวคิดรูปแบบใหม่ ซึ่งการสร้างรูปแบบ เป็นการกำหนดมโนทัศน์เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เพื่อชี้ให้เห็นชัดเจนว่ารูปแบบเสนออะไร เสนออย่างไร เพื่อให้ได้อะไร และสิ่งที่ได้นั้นอธิบายปรากฏการณ์อะไร และนำไปสู่ข้อค้นพบอะไรใหม่ ๆ และในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้เป็นหลักคิดในการวิจัย โดยนำเป็นกรอบและแนวทางในการสร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

ปกรณ์ ปริยากร (2538) กล่าวถึงการพัฒนาว่า “การพัฒนา” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Development” แปลว่า การเปลี่ยนแปลงทีละเล็กทีละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิม หรือ ก้าวหน้าไปถึงขั้นอุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ และ “การพัฒนา” จากรูปศัพท์ภาษาไทย หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี “การพัฒนา” ที่เข้าใจทั่วไป มีความหมายใกล้เคียงกับความหมายจากรูปศัพท์ คือ หมายถึง การกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ หรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างมีระบบ โดยสรุปคำว่า “การพัฒนา” ในความหมายโดยทั่วไป จึงหมายถึงการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้มีคุณภาพดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้นำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนบนฐานทุนชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับศูนย์เรียนรู้ชุมชน

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน (2560) ได้ให้ความหมายว่า ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนกับความต้องการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อจัดทำประเด็นข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลพื้นฐาน ปัญหาและอุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แนวคิดเกี่ยวกับทุนชุมชน

วันชัย ธรรมสัจการ และคณะ (2564) ได้กล่าวถึงทุนชุมชนว่า ทุนชุมชน หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเกิดขึ้นจากฝีมือหรือมันสมองภูมิปัญญาที่มีมูลค่า หรือคุณค่าของมนุษย์ ทุนชุมชน มีบทบาทที่สำคัญอันเป็นผลสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น และสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ โดยการดึงเอาศักยภาพของทุนชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนธรรมชาติ ทุนสังคม ทุนกายภาพ และทุนวัฒนธรรม รวมถึง “เงิน” ที่เป็นปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์ ที่มีมูลค่าต่อการดำเนินวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันด้วย ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อจัดทำประเด็นข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับทุนชุมชนและการสร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนฐานทุนชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการประเมิน

โสภา แซ่ลี (2558) ที่ให้ความหมายการประเมินผลว่า เป็นกระบวนการในการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลของการดำเนินโครงการและพิจารณาปัจจัยให้ทราบถึงจุดเด่นหรือจุดด้อยของโครงการอย่างมีระบบ แล้วตัดสินใจว่าจะปรับปรุงแก้ไขโครงการนั้นเพื่อการดำเนินงานต่อไป หรือ ยุติการดำเนินงานโครงการนั้นเสีย หรือนำข้อมูล ปัญหา อุปสรรคที่พบในการประเมินโครงการนำไปใช้เป็นแนวทางดำเนินโครงการที่มีลักษณะใกล้เคียงกันต่อไป กล่าวคือการประเมินผล เป็นกระบวนการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อพิจารณาระดับความสำเร็จของโครงการว่ามีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้หรือไม่ การดำเนินงานเป็นไปตามแผนงานหรือไม่ รวมถึงมีอุปสรรคและผลกระทบ ด้านใดบ้าง เพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจว่าควรมีการพัฒนาปรับปรุงในประเด็นใด ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางในการประเมินรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุวิมล วรรณพิณิต และคณะ (2560) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้วิถีเมืองเพชรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัย พบว่า 1) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแบบวิถีเมืองเพชรของจังหวัดเพชรบุรี ยังมีบทบาทในการให้ความรู้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรในพื้นที่และนอกพื้นที่ 2) รูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้วิถีเมืองเพชร ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พัฒนาขึ้น คือ “PETCH Model” มี 5 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ Participation (การมีส่วนร่วม) Evolution enough (ความพอเพียง) Technology (การนำเอาเทคโนโลยีและหลักวิทยาศาสตร์มาปฏิบัติ) Community (ชุมชน) และ Harmony (ความกลมกลืน) 3) พบว่ารูปแบบการพัฒนาจะต้องดำเนินควบคู่ไปกับภูมิปัญญาเป็นความรู้ดั้งเดิม อันประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กับการทำมาหาเลี้ยงชีพ และ 4) การประเมินและปรับปรุงรูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้วิถีเมืองเพชรพบว่าภาพรวมอยู่ระดับมาก

เปรม เดชแก้ว และคณะ (2565) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ 2) พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ 3) ตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) รูปแบบประกอบด้วย (1) หลักการ (2) วัตถุประสงค์ (3) ระบบงานและกลไก และ (4) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ และ 3) รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก

วันชัย ธรรมสัจการ และคณะ (2564) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ทุนชุมชนและศักยภาพในการจัดการตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ทุนชุมชนและศักยภาพการจัดการตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่นตำบลแห่งหนึ่ง ในอำเภอเวียง จังหวัดนราธิวาส ผลการศึกษาพบว่า 1) ทุนชุมชนที่มีผลต่อการจัดการตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วย (1) ทุนมนุษย์ ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และแรงงานในชุมชน (2) ทุนสังคม มีลักษณะความสัมพันธ์แบบเครือญาติ (3) ทุนกายภาพ

เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชนจัดสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการในลักษณะของโครงสร้างพื้นฐาน (4) ทุนธรรมชาติ ที่ดิน น้ำ ป่า อากาศ ที่สมบูรณ์ (5) ทุนการเงิน และ (6) ทุนทางวัฒนธรรม ความรู้ ภูมิปัญญา ประเพณี และ 2) ศักยภาพในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย (1) ศักยภาพในการจัดการตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2) ศักยภาพในการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจ และ (3) ศักยภาพในการจัดการตนเองด้านสังคม

ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำงานวิจัยดังกล่าวมาใช้โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหา วางแผนและดำเนินการกระบวนการวิจัย รวมถึงเครื่องมือจากงานวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (รัตนานภิศ พละศึก และคณะ, 2561) กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานหรือมีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้เกษตรกรสวนผักแบ่งปัน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 15 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) คือ เป็นบุคคลที่เข้าใช้ประโยชน์ด้วยการได้รับการจัดสรรพื้นที่ในการปลูกพืชผักสวนครัว และบุคคลทั้งภายในและภายนอกชุมชน ที่เข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนงานหรือมีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และมีพื้นที่วิจัย คือ ศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งวิธีการดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาความต้องการและศึกษาทุนชุมชนในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คณะผู้วิจัยใช้ประเด็นการสนทนากลุ่ม และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก มีการกำหนดประเด็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการ และทุนชุมชนในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ รวมถึงทุนชุมชน 5 ด้านของชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานหรือมีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 15 คน โดยการสนทนากลุ่ม จำนวน 10 คน และการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 5 คน ใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 2 สร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คณะผู้วิจัยเก็บข้อมูล ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานหรือมีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 15 คน โดยการสนทนากลุ่ม เพื่อร่างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของรูปแบบหลักการของรูปแบบ ระบบงานและกลไก วิธีการดำเนินงานหรือกิจกรรม และเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ (วโร เพ็งสวัสดิ์, 2553) ใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 3 การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คณะผู้วิจัยใช้แบบประเมินความเหมาะสมต่อรูปแบบ โดยคณะผู้วิจัยเก็บผลการประเมินจาก กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ที่เกี่ยวข้อง

ในการขับเคลื่อนงานหรือมีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 15 คน และใช้การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลการประเมินผลความเหมาะสมของรูปแบบโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

ผลการวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถจำแนกผลการศึกษาดังนี้

1. ความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” และทุนชุมชนของชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการศึกษาการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมายเป็นคณะกรรมการและสมาชิก ผู้ที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ปัญหาและอุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อธิบายนดังนี้

1.1 ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า (1) ปัญหาด้านสถานที่ ได้แก่ พื้นที่แปลงผักประสบปัญหาน้ำท่วมขัง และในทุกปีพื้นที่จะประสบปัญหาน้ำแล้ง รวมถึงศูนย์เรียนรู้ชุมชนแห่งนี้ไม่มีอาคารที่เป็นโครงสร้างอย่างเป็นทางการ จะมีเพียงแต่จุดรวมพลใต้ต้นไม้ใหญ่และอาคารเก็บของที่ถูกปรับมาจากเล้าไก่เดิมเท่านั้น (2) สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของศูนย์ฯ ที่ไม่มีแผนผังหรือแผนที่ ไม่มีป้ายองค์ความรู้ ไม่มีข้อมูลความรู้ที่เป็นรูปธรรม สำหรับคนที่เข้ามาเรียนรู้ มีเพียงบุคคลภายในเป็นผู้ให้ข้อมูลได้เท่านั้น (3) ไม่มีการจัดการความรู้ของสมาชิกและคณะกรรมการ กล่าวคือ ไม่มีการถอดบทเรียนและจัดรวบรวมข้อมูลความรู้ให้เป็นหมวดหมู่ไม่เป็นรูปธรรม (4) งบประมาณในการบริหารจัดการไม่เพียงพอต่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ (5) กลุ่มผู้นำและประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมหรือใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นวัยผู้สูงอายุ ซึ่งวัยแรงงานหรือวัยรุ่นเยาวชน เข้ามามีส่วนร่วมน้อย (6) ไม่มีแผนการดำเนินงานประจำปีของศูนย์ฯ ที่เป็นรูปธรรม (7) คณะกรรมการและสมาชิกที่เข้ามาใช้ประโยชน์ยังขาดการได้รับความรู้ด้านเกษตรและการออกแบบพื้นที่ที่ถูกต้องตามหลักการ และ (8) การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนไม่ต่อเนื่อง

1.2 ความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ดังนี้ (1) ความต้องการในการพัฒนาสภาพแวดล้อมพื้นที่ให้เหมาะสมกับการเป็นศูนย์เรียนรู้ เช่น การจัดทำป้ายองค์ความรู้ ป้ายแผนผังศูนย์เรียนรู้ ป้ายชื่อพืชพันธุ์ของต้นไม้/ผักสวนครัว (2) ความต้องการในการพัฒนาองค์ความรู้และทักษะของคณะกรรมการและสมาชิกศูนย์ฯ ด้านการเกษตรปลอดภัย เช่น การทำปุ๋ยหมัก - น้ำหมักชีวภาพ การรักษาโรคพืชด้วยวิธีการธรรมชาติ (3) ความต้องการด้านการจัดการความรู้ โดยมีการถอดองค์ความรู้จากบุคคลภายในและภายนอกศูนย์ฯ เพื่อจัดทำชุดความรู้และจัดเก็บความรู้ให้เป็นหมวดหมู่ (4) ความต้องการแก้ไขปัญหาน้ำแล้ง ให้ศูนย์ฯ สามารถบริหารจัดการน้ำไว้ใช้ตลอดทั้งปีอย่างเพียงพอ (5) ความต้องการในการพัฒนาอาคารสถานที่ให้สามารถรองรับคณะศึกษาดูงานได้ (6) ความต้องการในการพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์ของศูนย์ฯ ให้เกิดมูลค่า (7) ความต้องการในการได้รับความช่วยเหลือด้านงบประมาณจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาให้เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนเต็มรูปแบบ และ (8) ความต้องการให้เยาวชนหรือกลุ่มคนในวัยแรงงานเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนงานของศูนย์ฯ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบของศูนย์เรียนรู้ชุมชน (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2560) พบว่า ศูนย์เรียนรู้เกษตร

“สวนผักแบ่งปัน” ต้องการพัฒนาด้านในทุกด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการกำหนดบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ด้านสถานที่ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้ และด้านสื่อการเรียนรู้

1.3 ทุณชุมชนของชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

1.3.1 ทุณมนุษย์ พบว่า ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีทุณมนุษย์ที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ประกอบด้วย 1) ผู้นำท้องที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน 2) อาสาพัฒนาชุมชน 3) ประชาชนชาวบ้าน 4) ประชาชนในชุมชนที่มีใจและความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” 5) ผู้นำท้องถิ่น 6) ผู้นำภาคศาสนา 7) ตัวแทนจากภาคเอกชน 8) ตัวแทนจากภาครัฐ และ 9) ตัวแทนจากภาคการศึกษา ที่เข้ามา มีบทบาทในการขับเคลื่อนและพัฒนาศูนย์ตามภารกิจและหน้าที่ของหน่วยงาน

1.3.2 ทุณสังคม พบว่า ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีทุณสังคมที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” กล่าวคือ ชุมชนแห่งนี้ใช้กลไก “บวร” คือ บ้าน วัด โรงเรียน ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนและสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ก่อให้เกิดกระบวนการสร้างชุมชนคุณธรรมอย่างยั่งยืนในทุกพื้นที่ โดยวัดทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ร่วมวางแผนและร่วมดำเนินการ อีกทั้งคนในชุมชนแห่งนี้ มีวิถีชีวิตเป็นสังคมที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีการรวมกลุ่มอาชีพ และมีกิจกรรมการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดความสามัคคีและกลุ่มผู้นำมีความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนงานของชุมชน รวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกพืชผักสวนครัวในพื้นที่ศูนย์ฯ

1.3.3 ทุณกายภาพ พบว่า ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีทุณกายภาพที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ได้แก่ มีเส้นทางคมนาคมขนส่ง 2 รูปแบบ คือ ทางถนนและทางเรือ มีศาสนสถาน 1 แห่ง คือ วัดถลุงเหล็ก มีสถานศึกษา 2 แห่ง คือ โรงเรียนเทศบาลวัดถลุงเหล็ก (ปุนนิเมตต์ไทยอุปลัมภ์) และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลท่าหลวง รวมถึงมีสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ได้แก่ วัดสะตือ เชื้อนพระรามหก และบริบทรอบพื้นที่ชุมชนพบว่า มีโรงงานอุตสาหกรรมอยู่หลายแห่ง

1.3.4 ทุณธรรมชาติ ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีทุณธรรมชาติที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” คือ ชุมชนเป็นพื้นที่ ๆ มีแม่น้ำ 2 สายไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำป่าสักและแม่น้ำชัยนาท อยู่ในพื้นที่ราบลุ่ม และพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เดิมเป็นแม่น้ำ ทำให้สภาพดินในพื้นที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก

1.3.5 ทุณการเงิน พบว่า ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีทุณการเงินที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนกลางพัฒนาหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้าน และรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตของสมาชิกที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ศูนย์ฯ เป็นต้น

2. รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คณะผู้วิจัย ได้ทำการศึกษาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ ใช้กระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการระดมสมอง (Brainstorming) ซึ่งจากผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการพัฒนา ศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อธิบายการสร้างรูปแบบและรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีกระบวนการสร้างรูปแบบดังนี้ คือ 1) ศึกษาค้นคว้าข้อมูลพื้นฐาน 2) กำหนดหลักการ เป้าหมาย และองค์ประกอบ 3) กำหนดแนวทางการนำไปใช้ 4) การประเมินรูปแบบ

รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบเพื่อพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน เพื่อให้การพัฒนาที่ยั่งยืนและเพื่อให้ศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” เป็นศูนย์เรียนรู้เต็มรูปแบบตามแนวทางของกรมการพัฒนาชุมชน เพื่อเป็นพื้นที่ในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับคนในชุมชน และเป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทั้งสำหรับคนภายในและภายนอกชุมชน

2) หลักการของรูปแบบ ได้แก่ แนวคิดของรูปแบบ ได้สังเคราะห์รูปแบบจากแนวคิดศูนย์เรียนรู้ชุมชน แนวคิดการพัฒนาชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับทุนชุมชน และหลักการ “บวร” รวมถึงการระดมความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้สรุปเป็นแนวคิดของการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ต้องได้รับการพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้เต็มรูปแบบตามแนวทางศูนย์เรียนรู้ของกรมการพัฒนาชุมชนบนฐานทุนชุมชน

3) ระบบงานและกลไก ได้แก่ การใช้ทุนชุมชน 5 ด้าน คือ ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ ทุนสังคม และทุนเงิน การเตรียมความพร้อมด้านทักษะและความรู้ ด้านการวางแผนการบริหารจัดการ ด้านการจัดแหล่งเรียนรู้/ฐานการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุน ด้านการสร้างเครือข่าย

4) วิธีการดำเนินงานหรือกิจกรรมในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” โดยใช้ทุนชุมชนเป็นฐานในการดำเนินกิจกรรม ดังนี้ การประชุมคณะกรรมการและสมาชิกกำหนดแผนการพัฒนาร่วมกัน การกำหนดแนวทางการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ กิจกรรมการพัฒนาทักษะและความรู้ผ่านการอบรม ศึกษาดูงาน และการลงมือฝึกปฏิบัติ กิจกรรมเอามื้อสามัคคีปรับปรุงและพัฒนาสถานที่ผ่านกิจกรรมจิตอาสาหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของภาคราชการและเอกชน กิจกรรมการจัดการความรู้ กิจกรรมการออกแบบและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ กิจกรรมการกำหนดและออกแบบฐานเรียนรู้ กิจกรรมการประชาสัมพันธ์การประสานงานให้หน่วยงานหรือบุคคลภายนอกเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ

5) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ กล่าวคือ เงื่อนไขที่จะทำให้การนำรูปแบบไปใช้ประสบผลสำเร็จ คือ คณะกรรมการและสมาชิกศูนย์ฯ และหน่วยงานที่เข้าสนับสนุนต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ และทำงานร่วมกันในรูปแบบภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง สร้างกลุ่มคนขึ้นมาทำงานร่วมกันด้วยหลัก “บวร” และข้อจำกัดในการใช้รูปแบบนี้ คือ ภาศิการทำงานที่เข้ามาร่วมทำงานกับศูนย์ฯ ไม่มีหน่วยงานไหนเป็นผู้รับผิดชอบหลัก และไม่บูรณาการงานร่วมกันเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของการทำงาน

3. การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ความเหมาะสมของการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากที่สุด พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความเป็นประโยชน์ ค่าเฉลี่ย 4.6 และรองลงมา คือ ด้านความเหมาะสม ค่าเฉลี่ย 4.4

การอภิปรายผล

ผลการวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. จากการศึกษาความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” และทุนชุมชนของชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า มีความต้องการที่จะพัฒนาศูนย์ 8 ด้าน ได้แก่ 1) พัฒนาสภาพแวดล้อมพื้นที่ให้เหมาะสมกับการเป็นศูนย์เรียนรู้ 2) การพัฒนาองค์ความรู้และทักษะ 3) ความต้องการด้านการจัดการความรู้ 4) แก้ไขปัญหาน้ำแล้ง 5) การพัฒนาอาคารสถานที่ 6) การพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์ของศูนย์ฯ 7) การได้รับความช่วยเหลือด้านงบประมาณจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน 8) ให้เยาวชนหรือกลุ่มคนในวัยแรงงานเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนงานของศูนย์ฯ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทรงยศ สาโรจน์ (2564) เรื่อง การสังเคราะห์รูปแบบการจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชนในการจัดการตนเองตามศาสตร์พระราชา กรณีศึกษาชุมชนบางเลน จังหวัดนนทบุรี พบว่า 1. สภาพการณ์ศูนย์เรียนรู้ชุมชน มีแนวทางการพัฒนาที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพของทุนในชุมชนและขยายผลการพัฒนาความรู้ของประชาชนมีกิจกรรมสร้างความยั่งยืนและมีการจัดการเรียนรู้ในการจัดการตนเอง มีการพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้ 2. วิธีปฏิบัติการที่เป็นเลิศ พบว่า มี 3 วิธี คือ 1) การเสริมศักยภาพทักษะ สร้างความรู้ด้วยตนเองและการจัดการตนเอง 2) การพัฒนาองค์ความรู้ที่สอดคล้องเหมาะสมกับวิถีชีวิต และ 3) เจือปนไขการจัดการศูนย์ฯ ที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้บนฐานศาสตร์พระราชา 3. ปัจจัยที่ทำให้ศูนย์การเรียนรู้ประสบความสำเร็จ พบว่า มี 4 ปัจจัย คือ 1) นโยบายและการบริหารจัดการ 2) การมีส่วนร่วมของศูนย์เรียนรู้ชุมชน 3) การพัฒนาความร่วมมือกับภายนอก 4) การพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่อง และ 4. สังเคราะห์รูปแบบการจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชน พบว่า มี 3 องค์ประกอบ คือ 1) ชีตความสามารถ 2) การบริหารจัดการ และ 3) แนวทางการพัฒนาตามศาสตร์พระราชา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปราโมทย์ น้อยวัน และคณะ (2562) เรื่อง แนวทางการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีการปฏิบัติที่ดี ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านต้น อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่ได้รับรางวัลระดับประเทศ จำแนกออกเป็น 4 หัวข้อ ดังนี้ 1) ด้านการบริหารงานบุคคล ได้มีการกระจายอำนาจ มีโครงสร้างการบริหารจัดการในรูปคณะกรรมการ และให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ 2) ด้านการบริหารงบประมาณ มีการจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย มีการรายงานงบประมาณให้แก่สมาชิกอย่างโปร่งใสและมีการขอสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอย่างสม่ำเสมอ 3) ด้านการบริหารทรัพยากร มีการจัดซื้อ จัดการวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องจักรต่าง ๆ ที่จำเป็น และมีการจัดสถานที่ สภาพแวดล้อมที่มีความเหมาะสมเป็นแหล่งเรียนรู้ และ 4) ด้านการบริหารจัดการ เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนให้สมาชิกร่วมกันขับเคลื่อนพัฒนาศูนย์เรียนรู้ให้มีชีวิตชีวน่าเข้าไปเรียนรู้ เพื่อสร้างรายได้ของสมาชิกอย่างยั่งยืน

2. ผลการศึกษาทุนชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก มีทุนชุมชน 5 ด้าน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนธรรมชาติ ทุนกายภาพ และทุนเงิน ที่สามารถนำมาเป็นฐานในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วันชัย ธรรมสัจการ และคณะ (2564) เรื่อง ทุนชุมชนและศักยภาพในการจัดการตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น พบว่า 1) ทุนชุมชนที่มีผลต่อการจัดการตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) ทุนมนุษย์ ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และแรงงานในชุมชน 2) ทุนสังคม มีลักษณะความสัมพันธ์แบบเครือญาติ 3) ทุนกายภาพ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชนจัดสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการในลักษณะของโครงสร้างพื้นฐาน 4) ทุนธรรมชาติ ที่ดิน น้ำ ป่า อากาศที่สมบูรณ์ 5) ทุนการเงิน และ 6) ทุนทางวัฒนธรรม ความรู้ ภูมิปัญญา ประเพณี

3. รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีองค์ประกอบ 5 ส่วน ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) หลักการของรูปแบบ 3) ระบบงานและกลไก 4) วิธีการดำเนินงานหรือกิจกรรม และ 5) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ เปรม เดชแก้ว และคณะ (2565) เรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการ ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร พบว่า ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการ ศูนย์การเรียนรู้ ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร และผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความสอดคล้องของรูปแบบ ได้ผลสรุป ดังนี้ รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) ระบบงานและกลไก ได้แก่ ด้านการเตรียมความพร้อมในหลักแนวคิด หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการวางแผนการบริหารจัดการงบประมาณ ด้านการจัดแหล่งเรียนรู้/ ฐานการเรียนรู้ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุน ด้านการสร้างอัตลักษณ์ของ ศูนย์การเรียนรู้ ด้านการสร้างเครือข่ายขยายผล ด้านการกำกับติดตาม ตรวจสอบ และ 4) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้อีกทั้งยังสอดคล้องกับ ชีรวัฒน์ นิเจนตร (2560) เรื่องการวิจัยพัฒนารูปแบบทางสังคมศาสตร์และการศึกษา พบว่า รูปแบบต้องมีองค์ประกอบ อย่างน้อย 6 ประการ คือ วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของรูปแบบ ตัวแปร หรือปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ระบบหรือโครงสร้าง กลไกหรือกระบวนการทำงาน ข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีที่ใช้ในรูปแบบ และบริบทหรือสภาพแวดล้อมของรูปแบบ และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เปรม เดชแก้ว และคณะ (2565) เรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาของ โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร พบว่า รูปแบบประกอบด้วย (1) หลักการ (2) วัตถุประสงค์ (3) ระบบงานและกลไก และ (4) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ และมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก และมีการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ความเหมาะสมของการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากที่สุด พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความเป็นประโยชน์ สอดคล้องกับเปรม เดชแก้ว และคณะ (2565) เรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา ของ โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร พบว่า รูปแบบประกอบด้วย (1) หลักการ (2) วัตถุประสงค์ (3) ระบบงานและกลไก และ (4) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้และมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1.1 ควรบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในพื้นที่ให้ร่วมกันสนับสนุนการพัฒนา ศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและเป็นประโยชน์ในการสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

1.2 สามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานทุกภาคส่วนที่เข้ามาร่วมพัฒนา ศูนย์เรียนรู้เพื่อกำหนดนโยบายหรือแผนให้สอดคล้องกับภารกิจหน้าที่ของแต่หน่วยงาน

1.3 หน่วยงานภาครัฐ ควรมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานกิจกรรม ของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีขั้นตอนการทดลองใช้รูปแบบเพื่อให้สามารถนำรูปแบบดังกล่าว ไปใช้และเกิดประโยชน์ได้จริง

2.2 ควรนำวิธีการวิจัยรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (R&D) เป็นการวิจัยเชิงทดลอง โดยมีการพัฒนา ต้นแบบนวัตกรรมแล้วมีการทดลองใช้ เพื่อตรวจสอบคุณภาพในเชิงประจักษ์

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2563). แผนปฏิบัติราชการระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) ของกรมการพัฒนาชุมชน. <https://kanchanaburi.cdd.go.th/about-us/vision-mission>
- จิรวัดน์ นิเจนตร. (2560). การวิจัยพัฒนารูปแบบทางสังคมศาสตร์และการศึกษา. *วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 4(2), 71 - 102. <https://e-journal.sru.ac.th/index.php/srj/article/view/726>
- ทรงยศ สาโรจน์. (2021). การสังเคราะห์รูปแบบการจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชนในการจัดการตนเองตามศาสตร์พระราชา กรณีศึกษาชุมชนบางเลน จังหวัดนนทบุรี. *Journal of Roi Kaensarn Academ*, 6(1), 10 - 25.
- ปกรณ ปรียากร. (2538). *ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา* ใน อุทัย เลาหิเชียร (บ.ก.). การบริหารการพัฒนา (หน้า 18 - 65). สามเจริญพานิช.
- ปราโมทย์ น้อยวัน. (2554). *แนวทางการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี (รายงานการวิจัย)*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เปรม เดชแก้ว, ญาณิศา บุญจิตร และบรรจง เจริญสุข. (2565). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี*, 12(3), 72 - 80. <https://so03.tci.org/index.php/ajpbbru/article/view/257779/176663>
- พัฒนา พรหมณี, ศรีสุรางค์ เอี่ยมสะอาด และปณิธาน กระสังข์. (2560). แนวคิดการสร้างและพัฒนารูปแบบเพื่อใช้ในการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสำหรับนักสาธารณสุข. *วารสารสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี*, 6(2), 128 - 135. https://apheit.bu.ac.th/journal/science-july-2560/13_04_guidline_proof2_formatted.pdf
- พันธ์ศักดิ์ แสนพรหม, สุชาติ ลีตระกูล, แสงระวี ณ ลำพูน และกัมพล ไชยนันท์. (2562). รูปแบบการบริหารจัดการของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในจังหวัดพะเยา. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 11(2), 168 - 176.
- รัตนานภิศ พละศึก,เบญจวรรณ ถนอมชยธวัช และดลปภัฏ ทรงเลิศ. (2561). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: กระบวนการพัฒนาการสร้างเสริมสุขภาพชุมชนอย่างมีส่วนร่วม. *วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและสาธารณสุขภาคใต้*, 5(1), 211 - 223. <https://he01.tcithaijo.org/index.php/scnet/article/view/112995/87982>.
- วันชัย ธรรมสังการ, อังคณา ธรรมสังการ, พรนงค์พิเชฐ แห่งหน, พระวรรณไชย สิริวินโน, และวาสนา ม่วงแนม. (2565). ทนชุมชนและศักยภาพในการจัดการตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์*, 14(1), 23 - 32.
- วโร เฟิงสวัสดิ์. (2553). การวิจัยพัฒนารูปแบบ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 2(4), 2 - 15. [file:///C:/Users/admin/Downloads/mrittiruam,+Journal+manager,+1%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/admin/Downloads/mrittiruam,+Journal+manager,+1%20(1).pdf)
- สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. (2560). *คู่มือศูนย์เรียนรู้ชุมชน*. <https://amnatcharoen.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/คู่มือศูนย์เรียนรู้ชุมชน.pdf>
- สัญญา ยีอราน และ ศิวีลช วนรัตน์วิจิตร. (2561). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสู่ความสำเร็จการเปลี่ยนแปลงนโยบายในระบบสุขภาพ. *วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและสาธารณสุขภาคใต้*, 5(2), 288 - 300. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/scnet/article/view/130891/98160>

- สุวดี วรวิทย์พินิต, วรณวีร์ บุญคุ้ม และนรินทร์ สังข์รักษา. (2560). การพัฒนารูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้
วิถีเมืองเพชรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*,
10, 1657 - 1674.
- โสภา แซ่ลี. (2558). การประเมินโครงการคืนครูให้นักเรียนโดยประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมิน CIPP Model
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- Khantavanh Phomlasaboud. (2565). การพัฒนารูปแบบการสร้างควมมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือน
ของเกษตรกรในเขตเมืองคำ แขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ปริญญาปรัชญา
ดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยแม่โจ้.